

Андріана СТАХІВ,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Надія СЕНЬОВСЬКА,
кандидат педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПОДОЛАННЯ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Проблема цькування та знуцання в закладах загальної середньої освіти є однією з найбільш гострих та актуальних. У Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», *булінг* визначається як «діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [2].

І хоч жертвою у школі може стати будь-яка дитина, найчастіше кривдники вибирають того, хто слабший за них або чимось відрізняється від інших. «Найчастіше жертвами насильства стають діти з фізичними порушеннями (ті, що носять окуляри, мають знижений слух, порушення опорно-рухового апарату/дитячий церебральний параліч), особливостями поведінки (інтравертовані чи імпульсивні та гіперактивні), особливостями зовнішності (руде волосся, криві ноги, зайва вага), поганими соціальними навичками, страхом перед школою (коли дитина має негативні соціальні очікування щодо навчання), відсутністю досвіду життя в колективі (домашні діти), хворобами (енурез, порушення мови, заїкання), низьким інтелектом та труднощами в навчанні» [4, с. 71]. Причини цькування теж бувають різні, але зазвичай це прагнення привернути до себе увагу та здобути популярність чи владу над іншими; наслідування поведінки дорослих; отримання соціального та емоційного задоволення (що підвищує соціальний статус кривдника); компенсація власних невдач. «Переважно

кривдники намагаються діяти в момент, коли їх не бачить вчитель, коли педагог відвертається до дошки чи занурюється в свої записи, тим самим провокуючи жертву на дії у відповідь, котрі вже можуть бути помітні вчителю. У результаті для педагога ситуація виглядає як порушення дисципліни зі сторони дитини, яку цькують, і саме остання може вторинно постраждати із-за покарання ще й зі сторони вчителя (подвійний виграш для агресора)» [1, с. 50].

На жаль, не всі педагоги вчасно усвідомлюють масштаб проблеми. Вчителі можуть не відреагувати на ранні прояви знуцань і цькувань вчасно через необізнаність. Або, що, безумовно, гірше, – через непрофесійність, коли оптимальним варіантом вважається ігнорування ситуації булінгу. Однак, постійне цькування негативно впливає на емоційний стан неповнолітніх здобувачів освіти, їхню самооцінку та якість навчання. Вони стають боязкими, вразливими, замкнутими, безпорадними, схильними до депресивних станів, втрачають довіру до людей загалом, і дорослих зокрема. Бажання навчатися, природно, теж зникає. У цій ситуації саме роль вчителя є ключовою, адже людина, котра щоденно взаємодіє з дітьми, має помічати найменші ознаки булінгу та втручатися з метою корекції конфліктних ситуацій. А от ігнорування проблеми може сприйматися агресорами та спостерігачами цькування як схвалення чи невербальний дозвіл продовжувати. Тому одним із найважливіших завдань системи сучасної підготовки освітніх кадрів є формування психолого-педагогічної спроможності вчителів щодо запобігання та подолання булінгу.

Для формування безпечного та комфортного освітнього середовища педагогічному колективу школи необхідно розробити комплексну систему профілактики булінгу (різноманітні заходи, спрямовані на виховання толерантності серед учнів). Мінімальний план дій може містити такі пункти: «спільну розробку з учнями правил спілкування, що відповідають соціальним нормам; проведення класних годин; читання та обговорення літературних творів, що розкривають проблему булінгу; перегляд та аналіз фільмів на відповідну тему; психологічні тренінги. Це допоможе розвинути у дітей здатність поважати думки інших та ефективно співпрацювати в колективі» [3, с. 461].

Отже, проблема булінгу в сучасних українських школах є одним із найсерйозніших викликів нашої системі освіти. Ефективне запобігання та

протидія цькуванню потребує комплексного підходу: щоб усі учасники освітнього процесу володіли необхідними знаннями та навичками для виявлення, запобігання і подолання проблемних ситуацій. Тільки спільними зусиллями можливо створити комфортне та безпечне середовище, де кожна дитина буде почувати себе захищеною і підтриманою.

Список використаних джерел:

1. Борщевська А. Булінг у школах як чинник психічного нездоров'я. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Медицина*. Одеса, 2014. Вип. 6. С. 50–52. URL: <http://vestnik-medicine.mgu.od.ua/vip6.pdf#page=48> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення: 10.10.2024).
3. Карпілянська З. Робота соціального педагога з профілактики булінгу у школі. *Actual Problems in the System of Education: General Secondary Education Institution – Pre-University Training – Higher Education Institution*. 2022. № 1(2). С. 458–462. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/APSE/article/view/16630/23919> (дата звернення: 10.10.2024).
4. Савельєв Ю., Салата Т. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі? *Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2009. Т. 97. С. 71–75. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5b87c979-11c1-4cc9-a7a3-e3dfb0b4af1b/content> (дата звернення: 10.10.2024).